

ΑΠΑΝΩ

απάνω κ. **επάνω**, επίρρ. [<αρχ. ἐπάνω], επάνω. (Λαϊκό τραγούδι: **απάνω** στο βουνό θα μείνω κι από τον κόσμο μακριά, θα κλαίω μόνος, θα πονώ, και θα μ' ακούει το βουνό)·τη στιγμή που διαδραματίζεται, που εξελίσσεται ή που υφίσταται κάποιος κάτι: «απάνω στο χορό || απάνω στο τραγούδι || απάνω στο κέφι || απάνω στο μεθύσι του || απάνω που άρχισαν να τον δέρνουν, κατέφθασαν οι φίλοι του». (Λαϊκό τραγούδι: να 'σουνα Θεέ μου πότης, να σωθεί η ανθρωπότης, στο μεθύσι σου **απάνω** να μαχαίρωνες το χάρο)·βλ. και λ. αποπάνω, πάνω. (Ακολουθούν 81 φρ.)·

- *ακόμη τα κάνει απάνω του ή τα κάνει ακόμη απάνω του*, λέγεται ειρωνικά για κείνον που χωρίς να έχει τις απαιτούμενες γνώσεις στη ζωή, σε ένα επάγγελμα ή σε μια τέχνη, λόγω μικρής ηλικίας, θέλει ή προσπαθεί να συμβουλευτεί άλλους, που είναι και μεγαλύτεροί του αλλά και πολύ πιο έμπειροι από αυτόν: «ακόμη τα κάνει απάνω του και θέλει να μας κάνει και το δάσκαλο!». Για συνών. βλ. φρ. *ακόμη δε βγήκε απ' το καβούκι του*, λ. καβούκι·

- *απάνω κάτω*, **α.** λίγο πολύ, περίπου: «θα 'ταν απάνω κάτω κατά τις δέκα, όταν ήρθε || θα 'ταν απάνω κάτω καμιά εικοσαριά άτομα». **β.** λέγεται για συνεχόμενο ανεβοκατέβασμα: «χάλασε σήμερα τ' ασανσέρ στην οικοδομή που είναι το γραφείο μου και ψόφησα απάνω κάτω απ' τις σκάλες όλη τη μέρα». Παρατηρείται παράλληλη κίνηση του χεριού που ανεβοκατεβαίνει·

- *απάνω μου (σου, του, της κ.λπ.)*, **α.** μαζί μου (σου, του, της κ.λπ.): «δεν έχω απάνω μου ούτε δραχμή || δεν κρατώ απάνω μου τα χαρτιά μου». **β.** εναντίον μου (σου, του, της κ.λπ.): «έπεσαν όλοι απάνω μου και με τραβοκοπούσαν από δω κι από κει». (Λαϊκό τραγούδι: *μα ένα βράδυ μ' αυθιστήκαν κι όλοι **απάνω** μου ριχτήκαν*)·

- *απάνω που έλεγα (που σκεφτόμουνα) να....*, τη δεδομένη, τη συγκεκριμένη στιγμή που έλεγα (που σκεφτόμουνα) να...: «απάνω που έλεγα να σου τηλεφωνήσω, μπήκες από την πόρτα»·

- *απάνω στην ώρα*, ταυτόχρονα με κάτι άλλο που ήδη διαδραματίζεται ή εξελίσσεται: «ήρθε απάνω στην ώρα που κουβεντιάζαμε για τη μετάθεσή του || ήρθε απάνω στην ώρα του καβγά»·

- *απάνω τους!* (και τους φάγαμε!), προτροπή για επίθεση κατά του εχθρού ή άλλης εχθρικής ομάδας·

- *από δω ίσαμ' εκεί απάνω*, λέγεται για άτομο ή για πράγμα που έχει μεγάλο ύψος: «ο γιος του είναι ένας παλικάρος από δω ίσαμ' εκεί απάνω || έχτισε ένα σπίτι από δω ίσαμ' εκεί απάνω». Συνήθως συνοδεύεται από χειρονομία με την οποία ο ομιλητής είτε με το χέρι του είτε με νεύμα του κεφαλιού του δείχνει πρώτα το σημείο στο οποίο πατάει και ύστερα δείχνει κάπου ψηλά·

- *άσ' απάνω μου τη δουλειά ή άσ' τη δουλειά απάνω μου*, βλ. λ. [δουλειά](#)·

- *άσ' το απάνω μου*, θα το αναλάβω προσωπικά, γι' αυτό, ας μη σε απασχολεί άλλο: «όσο για το τελωνείο, άσ' το απάνω μου»·

- *άσ' τον απάνω μου*, θα τον αναλάβω προσωπικά, γι' αυτό ας μη σε απασχολεί άλλο: «όσο για τον διευθυντή, άσ' τον απάνω μου»·

- *βάζω κάτι απάνω μου*, βλ. φρ. *ρίχνω κάτι απάνω μου*·

- *βγαίνω απάνω (ενν. σαν το λάδι, σαν τον αφρό)*, τα βολεύω, τα καταφέρνω, επιπλέω παρ' όλες τις δυσκολίες της ζωής: «ό,τι και να του τυχάνει αυτού του ανθρώπου, πάντα βρίσκει τον τρόπο να βγαίνει απάνω»·

- *βγαίνω απάνω σαν το λάδι*, βλ. λ. [λάδι](#)·

- *βγαίνω απάνω σαν τον αφρό*, βλ. λ. [αφρός](#)·

- δε βάζει δράμι απάνω του, βλ. λ. [δράμι](#).
- δε βάζει κρέας απάνω του, βλ. λ. [κρέας](#).
- δε βάζει ψαχνό απάνω του, βλ. λ. [ψαχνό](#).
- δε βαστώ λεφτά απάνω μου ή δε βαστώ απάνω μου λεφτά, βλ. λ. [λεφτά](#).
- δε βαστώ χρήματα απάνω μου ή δε βαστώ απάνω μου χρήματα, βλ. λ. [χρήμα](#).
- δε βρέχει απάνω του, βλ. λ. [βρέχω](#).
- δεν έχει ένα ρούχο να ρίξει απάνω του, βλ. λ. [ρούχο](#).
- δεν έχει πέτσα απάνω του ή δεν έχει απάνω του πέτσα, βλ. λ. [πέτσα](#).
- δεν έχει τσίπα απάνω του ή δεν έχει απάνω του τσίπα, βλ. λ. [τσιπά](#).
- δεν έχω απάνω μου δεκάρα (τσακιστή), βλ. λ. [δεκάρα](#).
- δεν έχω απάνω μου δραχμή (τσακιστή), βλ. λ. [δραχμή](#).
- δεν έχω απάνω μου φράγκο (τσακιστό), βλ. λ. [φράγκο](#).
- δεν έχω λεφτά απάνω μου ή δεν έχω απάνω μου λεφτά, βλ. λ. [λεφτά](#).
- δεν κρατώ λεφτά απάνω μου ή δεν κρατώ απάνω μου λεφτά, βλ. λ. [λεφτά](#).
- δεν κρατώ χρήματα απάνω μου ή δεν κρατώ απάνω μου χρήματα, βλ. λ. [χρήμα](#).
- δεν παίρνει κρέας απάνω του, βλ. λ. [κρέας](#).
- δεν πιάνει κρέας απάνω του, βλ. λ. [κρέας](#).
- δουλεύει απάνω χέρι, κάτω χέρι, βλ. λ. [χέρι](#).
- δούλεψε απάνω χέρι, κάτω χέρι, βλ. λ. [χέρι](#).
- είμαι απ' τους απάνω, ανήκω στην άρχουσα τάξη: «απ' τη στιγμή που η τύχη το 'φερε να 'μαι απ' τους απάνω, δε συναναστρέφομαι με το λαουτζίκο». Αντίθ. είμαι απ' τους κάτω.
- είμαι μέχρις εδώ απάνω, βλ. φρ. είμαι ως εδώ απάνω.
- είμαι στ' απάνω μου, βρίσκομαι σε πολύ καλή ψυχολογική ή οικονομική κατάσταση: «απ' τη μέρα που μου 'πεσε εκείνο το λαχείο, είμαι στ' απάνω μου». (Λαϊκό τραγούδι: **είμαι στ' απάνω μου** είν' όλα τέλεια, ο έρωτας αγάπη μου είναι ψυχεδέλεια). Συνών. είμαι απ / είμαι χái ή είμαι στα χái μου ή είμαι στο χái μου / είμαι στα ωραία μου.
- είμαι ως εδώ απάνω, **α.** είμαι πολύ εκνευρισμένος, δεν μπορώ να κάνω άλλο υπομονή και είμαι έτοιμος να ξεσπάσω βίαια: «πώς να μην είμαι ως εδώ απάνω, αφού, κάθε φορά που ανοίγει το στόμα του, λέει ένα σωρό βλακειές!». Συνοδεύεται από παράλληλη χειρονομία με την παλάμη τεντωμένη να έρχεται και να κάθετα οριζόντια και με την εσωτερική της κόψη να ακουμπάει λίγο πιο πάνω από το ύψος των ματιών (με την έννοια ότι είμαι τόσο πολύ εκνευρισμένος, που δεν μπορώ να δω από τα νεύρα μου). **β.** είμαι εντελώς χορτάτος, δεν μπορώ να φάω ούτε μπουκιά (δεν μπορώ να πιω ούτε γουλιά): «δε θέλω άλλο, γιατί έφαγα τόσο πολύ, που είμαι ως εδώ απάνω». Συνοδεύεται από παράλληλη χειρονομία, με την παλάμη τεντωμένη να έρχεται και να κάθετα

οριζόντια και με την εσωτερική της κόψη να ακουμπάει ή πολύ κοντά στο ύψος του λαιμού ή του στόματος·

- είναι στην απάνω σκάλα, βλ. λ. [σκάλα](#)·

- έχει τίμιο ξύλο απάνω του, βλ. λ. ξύλο·

- έχω τ' απάνω χέρι, βλ. λ. [χέρι](#)·

- η απάνω χώρα, βλ. λ. [χώρα](#)·

- ήρθε ο κόσμος τ' απάνω κάτω, βλ. λ. [κόσμος](#)·

- θα βγάλω το άχτι μου απάνω σου, βλ. λ. [άχτι](#)·

- κρέμονται τα ρούχα απάνω του, βλ. λ. ρούχο·

- με φέρνουν μέχρις εδώ απάνω, βλ. φρ. με φέρνουν ως εδώ απάνω·

- με φέρνουν ως εδώ απάνω, με εκνευρίζουν τόσο πολύ, που δεν μπορώ να κάνω άλλο υπομονή και είμαι έτοιμος να ξεσπάσω βίαια: «κάτι τέτοιες ανοησίες κάνετε, που με φέρνουν ως εδώ απάνω κι ύστερα με λέτε νευρικό». Συνοδεύεται από παράλληλη χειρονομία με την παλάμη τεντωμένη να έρχεται και να κάθετα οριζόντια στο ύψος των ματιών (με την έννοια ότι υπάρχει τόσο έντονος εκνευρισμός, που δεν μπορεί κανείς να δει από τα νεύρα του)·

- μέχρις απάνω, βλ. φρ. ως απάνω·

- μέχρις εκεί απάνω, βλ. φρ. ως εκεί απάνω·

- οι απάνω, βλ. συνηθέστ. οι από πάνω, λ. πάνω·

- οι κατάρες του έπεσαν απάνω του, βλ. λ. [κατάρα](#)·

- όταν δε δουλεύει τ' απάνω πάτωμα..., βλ. λ. [πάτωμα](#)·

- όταν δε λειτουργεί τ' απάνω πάτωμα..., βλ. λ. [πάτωμα](#)·

- ούτε να φτύσεις απάνω του, δηλώνει την έσχατη περιφρόνηση για κάποιον: «μη μου μιλάς για τον τάδε, γιατί είναι ούτε να φτύσεις απάνω του»·

- παίρνω απάνω μου ή παίρνω τ' απάνω μου, **α.** αναλαμβάνω σωματικά ή ψυχικά, αναρρώνω, δυναμώνω: «μετά την εγχείρηση, άρχισε να παίρνει κανονικά τ' απάνω του». **β.** αναλαμβάνω οικονομικά: «ευτυχώς, με την τελευταία δουλειά που έκανα, άρχισα να παίρνω τ' απάνω μου». **γ.** αναλαμβάνω ηθικά: «τον συμβούλευα όλο το βράδυ και μέχρι το πρωί είχε πάρει τ' απάνω του»·

- παίρνω απάνω μου τη δουλειά ή παίρνω τη δουλειά απάνω μου, βλ. λ. [δουλειά](#)·

- παίρνω απάνω μου το βάρος ή παίρνω το βάρος απάνω μου, βλ. λ. [βάρος](#)·

- παίρνω απάνω μου το παιχνίδι ή παίρνω το παιχνίδι απάνω μου, βλ. λ. [παιχνίδι](#)·

- παίρνω απάνω μου το ρίσκο ή παίρνω το ρίσκο απάνω μου, βλ. λ. ρίσκο·

- παίρνω τ' απάνω χέρι, βλ. λ. [χέρι](#)·

- πέφτει απάνω χέρι κάτω χέρι, βλ. λ. [χέρι](#)·

- πήρε τη φάση απάνω του, βλ. λ. [φάση](#).
- ρίχνει το βάρος απάνω μου, βλ. λ. [βάρος](#).
- ρίχνω κάτι απάνω μου, βλ. λ. κάτι.
- σεκεμέ κι απάνω τούρλα, βλ. λ. [σεκεμέ](#).
- σιχαίνεσαι (και) να φτύσεις απάνω του, βλ. λ. [φτύνω](#).
- στ' αρχίδια μας (μου) κι απάνω τούρλα, βλ. λ. αρχίδι.
- τ' αμολάω απάνω μου (ενν. τα κάτουρά μου, τα κατρουλιά μου, τα σκατά μου, τα κόπρανά μου), βλ. λ. [αμολάω](#).
- τα είπαμε απάνω απάνω, κουβεντιάσαμε σε γενικές γραμμές, όχι λεπτομερειακά, όχι σε βάθος: «δεν είχαμε καιρό στη διάθεση μας, γι' αυτό τα είπαμε απάνω απάνω».
- τα 'κανε απάνω του, φοβήθηκε πάρα πολύ, τρόμαξε πάρα πολύ αλλά και χάρηκε πάρα πολύ (τόσο, που χέστηκε επάνω του): «μόλις τους είδε να 'ρχονται με τα μαχαίρια στα χέρια τους, τα 'κανε απάνω του || όταν του ανακοίνωσαν πως του 'πεσε ο πρώτος αριθμός του λαχείου, τα 'κανε απάνω του».
- τα 'κανε απάνω του απ' τη χαρά του, βλ. λ. [χαρά](#).
- τα 'κανε απάνω του απ' το φόβο του, βλ. λ. [φόβος](#).
- τα (το) παίρνω απάνω μου, **α.** αναλαμβάνω, επωμίζομαι την ευθύνη για λόγο ή πράξη που ενδέχεται να έχει συνέπειες: «θέλω να μου πεις πώς ακριβώς έγιναν τα πράγματα και, ό,τι προβλήματα υπάρξουν, τα παίρνω απάνω μου». **β.** αναλαμβάνω, επωμίζομαι τα έξοδα που τυχόν θα δημιουργηθούν: «όσο για το θέμα των χρημάτων, μη νοιάζεσαι, το παίρνω απάνω μου || όσο για τα έξοδα, τα παίρνω απάνω μου». βλ. και φρ. το παίρνω απάνω μου.
- το παίρνω απάνω απάνω, το αντιμετωπίζω επιπόλαια: «ό,τι και να του πεις, το παίρνει απάνω απάνω κι ύστερα αρχίζει τις γκάφες».
- το παίρνω απάνω μου, **α.** περηφανεύομαι, καμαρώνω, επαίρομαι για κάτι καλό που έκανα ή για κάτι καλό που μου καταλογίζουν: «απ' τη μέρα που βγήκε πρώτος στις εξετάσεις, το πήρε απάνω του». **β.** λέγεται και με φθονερή διάθεση: «απ' τη μέρα που βγήκε πρώτος στις εξετάσεις, το πήρε απάνω του, λες κι έκανε σπουδαίο πράγμα!». (Λαϊκό τραγούδι: γιατί της δίνεις τόση σημασία κι **απάνω της το πήρε** και γελά;). βλ. και φρ. τα (το) παίρνω απάνω μου.
- τον φέρνω μέχρι εδώ απάνω, βλ. φρ. τον φέρνω ως εδώ απάνω.
- τον φέρνω ως εδώ απάνω, τον εκνευρίζω, τον αγανακτώ τόσο, που είναι έτοιμος να ξεσπάσει βίαια: «κάθε φορά που τον φέρνω ως εδώ απάνω, με παίρνει στο κυνήγι για να με δείρει».
- του το λέω απάνω απάνω, βλ. συνηθέστ. του το φέρνω απάνω απάνω.
- του το φέρνω απάνω απάνω, του μιλώ, τον πληροφορώ για κάτι συγκαλυμμένα, με υπαινιγμούς, με νύξεις: «προσπάθησε να του το φέρεις απάνω απάνω του ανθρώπου για το ατύχημα του γιου του, γιατί είναι καρδιακός || όταν πρόκειται να του ζητήσω δανεικά, πρώτα του το φέρνω απάνω απάνω για να δω τις διαθέσεις του».
- φέρνω τ' απάνω κάτω, βλ. φρ. φέρνω τα πάνω κάτω, λ. πάνω.
- χέστηκε απάνω του, βλ. φρ. τα 'κανε απάνω του.

- ως απάνω, ως εκεί που δε χωράει άλλο, υπερπλήρες: «το ποτήρι ήταν γεμάτο ως απάνω»·

- ως εκεί απάνω, επιτιμητική ή υποτιμητική παρατήρηση σε κάποιον που, παρά την ηλικία του ενεργεί άστοχα ή ανόητα: «σαν δεν ντρέπεσαι, άντρας ως εκεί απάνω να τα βάζεις μ' αυτό το παιδί! || μα είναι δυνατόν, άντρας ως εκεί απάνω να κάνει τέτοια παιδαριώδη λάθη;». Συνοδεύεται από παράλληλη χειρονομία, με την οποία το χέρι δείχνει κάπου ψηλά ή το κεφάλι με μια ελαφριά κλίση προς τα πίσω, αφήνει το βλέμμα να κοιτάξει κάπου ψηλά.

Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας